Florovsky Gheorghe, Arhipreotul

REVELATIE şI INTERPRETARE

Dacă unii n-au crezut, ce se întâmplă?
Necredința lor va zădărnici oare credința lui Dumnezeu?
(Romani 3:3)

Știri și mărturii

Deci, ce este Biblia? O carte ca orice altă carte, accesibilă și ușor de înțeles oricărui cititor ocazional? Nu, este în primul rând **o** carte sacră destinată credincioșilor. Desigur, oricine poate citi o carte sacră ca pe o „operă literară". Nu despre asta vorbim acum. Nu vorbim despre text, ci despre Mesajul conținut în el. Sfântul Ilarie are câteva cuvinte semnificative: *„Scriptura est non in legendo, sed in intelligendo"* [Scriptura nu este în citire, ci în înțelegere]. Există vreun Mesaj în Biblie, dacă o luăm în ansamblu? Și cui i se adresează – dacă se adresează cuiva? Este fiecare persoană chemată să înțeleagă și să interpreteze numai sensul Cărții? Sau este aceasta opera comunității – și a indivizilor numai în măsura în care aparțin acestei comunități?

Indiferent de originea documentelor individuale incluse în Biblie, este clar că întreaga Carte a fost creată de **o comunitate** , mai întâi de Vechiul Israel, apoi de Biserica Creștină. Biblia nu este o colecție de tot felul de scrieri istorice, legislative și religioase; este **o selecție** , sancționată și atestată prin uzul comunității (în principal liturgic) și apoi formal prin autoritatea Bisericii. Cărțile Bibliei au fost selectate și puse laolaltă cu un scop foarte specific. *„Isus a făcut multe alte semne înaintea ucenicilor Săi, care nu sunt scrise în cartea aceasta. Dar acestea au fost scrise pentru ca voi să credeți că Isus este Hristosul, Fiul lui Dumnezeu; și crezând, să aveți viață în Numele Lui"* (Ioan 20:30-31). Aceste cuvinte se aplică într-o oarecare măsură întregii Biblii. Câteva documente au fost selectate, editate, adunate într-o singură carte și date credincioșilor, oamenilor, ca o înregistrare fidelă a Mesajului Divin. Mesajul este Divin; vine de la Dumnezeu; este Cuvântul lui Dumnezeu. Dar comunitatea credincioșilor este cea care acceptă Cuvântul și mărturisește despre adevărul său. Credința atestă că Biblia este sacră. Biblia, ca și carte, a fost compilată în comunitate și este destinată în primul rând instruirii comunității. Cartea și Biserica sunt inseparabile.

Biblia este același lucru cu **Testamentul** , iar Testamentul („acordul", „legământul") este încheiat cu oamenii. Înainte de nașterea lui Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu a fost încredințat Poporului Legământului (vezi Romani 3:2), acum Vestea Împărăției este păstrată de Biserica Cuvântului Întrupat. Biblia este adevăratul Cuvânt al lui Dumnezeu, dar se bazează pe mărturia Bisericii. La urma urmei, este cert că canonul biblic a fost stabilit și aprobat de Biserică.

Totuși, nu trebuie să uităm sarcina misionară a Noului Testament. „Predica apostolică", întruchipată și perpetuată în el, avea două scopuri: să-i instruiască pe credincioși și să convertească lumea. Prin urmare, Noul Testament nu este doar *o carte a comunității* , precum Scriptura Vechiului Testament, deoarece nu este ascunsă de cei din afară. Cu toate acestea, este „proprietatea" Bisericii. Atitudinea lui Tertulian față de Scriptură este tipică. El a refuzat să se certe cu ereticii despre pasaje dificile din Biblie. **Scriptura aparține Bisericii** , așadar referințele la ea de către eretici sunt ilegale. Aceștia nu au dreptul la proprietatea altcuiva. Acesta este principalul argument din faimosul tratat al lui Tertulian *„De praescriptione haereticorum"* [Împotriva ereticilor]. Un necredincios nu are acces la Scriptură, pentru că nu a acceptat-o. Nu există niciun Mesaj pentru el în Biblie.

Nu este o coincidență faptul că o colecție de lucrări scrise de oameni diferiți în momente diferite a ajuns treptat să fie considerată o singură carte. *„Ta biblia"* este plural, dar „Biblia" este cu siguranță singular. Multitudinea scrierilor constituie o singură Sfântă Scriptură. Și de-a lungul istoriei biblice se poate desluși o temă principală, un singur Mesaj. Căci Biblia este istorie. Mai mult, Biblia însăși este Istorie, o cronică a faptelor lui Dumnezeu față de poporul Său ales. Biblia păstrează, în primul rând, *Magnalia Dei* - faptele mărețe ale lui Dumnezeu. Dumnezeu începe această carte. Are un început, un sfârșit și un sfârșit. Iată punctul de plecare: creația lui Dumnezeu *„la început... să fie".* Iată sfârșitul: *„Așadar, vino, Doamne Isuse!"* (Apocalipsa 22:20). De la Geneza la Apocalipsa este o singură carte, alcătuită din mai multe capitole. Și aceasta este cartea istoriei. Între început și sfârșit se află o cale. Are o direcție, are un scop final. Fiecare moment este situat între început și sfârșit și își are propriul loc unic în istorie. Niciun eveniment nu poate fi înțeles izolat de întreg.

Dumnezeu a vorbit *„în multe vremuri și în felurite chipuri"* (Evrei 1:1). El S-a revelat oamenilor de-a lungul secolelor nu o dată, ci iar și iar. El și-a condus poporul de la adevăr la adevăr. Revelația părea să se ridice

pas cu pas, să crească în intensitate. Acest lucru nu poate fi ignorat. Dar Dumnezeu este unul și același, iar Mesajul Său este în cele din urmă unul și același. Mesajul este cel care conferă diferitelor Scripturi, în ciuda diversității lor, o adevărată unitate. Diferite versiuni ale acelorași evenimente au intrat intacte în Carte. În ciuda problemei „contradicțiilor evanghelice" (pe care Fericitul Augustin a încercat să o rezolve), Biserica a rezistat tuturor încercărilor de a transforma cele patru Evanghelii într-o singură Patru Evanghelii sintetice – Diatessaron. Toate cele patru Evanghelii transmit același Mesaj destul de complet și poate mai vizibil decât orice compilație.

Biblia este o carte despre Dumnezeu. Dar Dumnezeul biblic nu este *Deus Absconditus* [Dumnezeu Ascuns], ci *Deus Revelatus* [Dumnezeu Revelat]. Dumnezeu apare și se revelează. Dumnezeu intră în viața omului. Și Biblia nu este pur și simplu o cronică umană a arătărilor și faptelor lui Dumnezeu. Este ea însăși o Epifanie. Este Mesajul lui Dumnezeu. Faptele Sale însele sunt Mesajul. Prin urmare, în căutarea lui Dumnezeu, nu ar trebui să ne îndepărtăm de timp și istorie. La urma urmei, Dumnezeu îl întâlnește pe om în istorie, printre oameni, în viața de zi cu zi. Dumnezeu creează istoria și intră în ea nestingherit. Biblia este profund istorică: este o narațiune nu atât despre misterele veșnice, cât despre faptele lui Dumnezeu, iar misterele de aici sunt dezvăluite doar prin istorie. *„Nimeni nu L-a văzut vreodată pe Dumnezeu; singurul Lui Fiu, care este în sânul Tatălui, El L-a făcut cunoscut"* (Ioan 1:18). El L-a revelat pe Dumnezeu intrând în istorie în Sfânta Sa Întrupare. Așadar, nu ar trebui să uităm de cadrul istoric al Revelației. Nu ar trebui să separăm Adevărul de cadrul în care a apărut - o astfel de operațiune i-ar distorsiona iremediabil aspectul. Căci Adevărul nu este o idee, ci o persoană, Însuși Domnul Întrupat.

În Biblie suntem impresionați de strânsa relație dintre Dumnezeu și om și dintre om și Dumnezeu. Este o relație de legământ, alegere și adopție. Apropierea dintre Dumnezeu și om atinge apogeul în Întrupare. *„Dumnezeu L-a trimis pe Fiul Său singur, născut din femeie, născut sub Lege"* (Galateni 4:4). În Biblie îl vedem nu doar pe Dumnezeu, ci și pe om. Este Revelația lui Dumnezeu, dar Dumnezeu ne dezvăluie și relația Sa cu omul. Dumnezeu Se revelează omului, i se apare, vorbește și comunică cu el și, făcând acest lucru, le dezvăluie oamenilor sensul secret al existenței lor și scopul final al vieții. Vedem cum Dumnezeu coboară la om și i se revelează și vedem cum omul Îl întâlnește pe Dumnezeu – nu doar ascultă de glasul Lui, ci și răspunde.

Auzim în Biblie nu numai glasul lui Dumnezeu, ci și glasul omului care răspunde – în cuvinte de rugăciune, mulțumire, laudă, uimire și iubire, tristețe și pocăință, încântare, speranță și disperare. Legământul este încheiat de două persoane – Dumnezeu și omul, și amândoi participă la misterul adevăratei întâlniri dintre Dumnezeu și om, care este relatat în istoria Legământului. Misterul Cuvântului lui Dumnezeu include și răspunsul omului. Acesta nu este un monolog al lui Dumnezeu, ci mai degrabă un dialog în care vorbesc atât Dumnezeu, cât și omul. Rugăciunile și invocațiile piosului psalmist sunt, de asemenea, „Cuvântul lui Dumnezeu". Dumnezeu vrea, așteaptă, cere un răspuns și o reacție de la om. În acest scop, El Se revelează omului și îi vorbește. El așteaptă ca omul să se întoarcă la El. El încheie Legământul cu fiii oamenilor. Totuși, această coborâre la om nu diminuează omnipotența și transcendența lui Dumnezeu. Dumnezeu *„locuiește într-o lumină de care nu te poți apropia"* (1 Timotei 6:16). Dar această lumină *„luminează pe orice om venind în lume"* (Ioan 1:9). Acesta este atât misterul, cât și „paradoxul" Revelației.

Revelația este istoria Legământului. Revelația scrisă, adică Sfânta Scriptură, este în primul rând **istorie** . Legea și Profeții, Psalmii și Profețiile, toate sunt incluse și țesute în țesătura vie a istoriei. Revelația nu este doar cuvintele lui Dumnezeu, ci mai presus de toate **faptele lui Dumnezeu** . Se poate spune că Revelația este calea lui Dumnezeu în istorie. Revelația și-a atins apogeul atunci când Dumnezeu Însuși a intrat în istorie pentru totdeauna, când Cuvântul lui Dumnezeu s-a întrupat și s-a făcut om. Pe de altă parte, Cartea Apocalipsei este și o carte despre destinele omenirii. Ea povestește în primul rând despre creația, căderea și mântuirea omului. Este istoria mântuirii: este clar că nu se poate lipsi de om. Îl arată pe om uneori în ascultare, alteori în neascultare încăpățânată; alteori în cădere, alteori în pocăință. Toate destinele umane sunt concentrate, ca și cum ar fi în centrul atenției, în destinul Vechiului și Noului Israel, poporul ales al lui Dumnezeu, poporul care aparține numai lui Dumnezeu. Această alegere este de cea mai mare importanță. Un singur popor este ales, pus deoparte de toți ceilalți și transformat într-o oază sacră în mijlocul răutății universale. Dumnezeu a făcut un legământ cu un singur popor pe pământ, doar unui singur popor i-a dat Dumnezeu legea Sa sacră. Numai aici a fost creată o preoție adevărată (deși tipică). Numai aici au fost adevărați profeți care au vorbit prin Duhul Sfânt. Aici era ascuns centrul sacru al lumii, o oază crescută prin mila lui Dumnezeu în mijlocul unui pământ căzut, păcătos, pierdut și nemântuit. Toate acestea nu sunt simple cuvinte, ci este adevăratul nucleu al mesajului

biblic. Și toate acestea sunt de la Dumnezeu, nu există niciun merit sau realizare umană în ele. Și toate acestea sunt pentru om, „pentru noi, oamenii, și pentru mântuirea noastră". Toate îndurările revărsate asupra Vechiului Israel sunt îndreptate spre scopul final al mântuirii universale: *„Căci mântuirea este din Iudei"* (Ioan 4:22). Răscumpărarea îi îmbrățișează pe toți, dar se realizează doar prin selecție, separare și izolare. În mijlocul căderii și ruinei omenirii, Dumnezeu a ridicat o oază sacră. Biserica este o astfel de oază, izolată, dar nu îndepărtată de lume. Căci Biserica nu este doar un refugiu și un loc de scăpare, ci și o cetate și o întăritură a Domnului.

Biblia are o culminare, un punct de cotitură, un punct de „intersecție" pe scara timpului. Acesta este începutul unei noi istorii; dar nu desparte istoria - dimpotrivă, îi conferă completitudine și unitate. Granița dintre Testamente afirmă unitatea Revelației biblice. Cele două Testamente nu trebuie confundate; trebuie strict distinse. Dar sunt legate în mod inseparabil - în primul rând, prin persoana lui Hristos. Iisus Hristos aparține ambelor Testamente. El împlinește promisiunile antice, dar prin însăși împlinirea „Legii și a Profeților" El începe o nouă eră și devine Împlinitorul ambelor Testamente, adică al întregului. El este inima Bibliei, căci El este *archi* - începutul și *telos* - sfârșitul. Dar unitatea misterioasă a începutului, mijlocului și sfârșitului nu distruge realitatea timpului - dimpotrivă, ea conferă procesului istoric adevărata realitate și un sens profund. Nu mai există o serie de „accidente" - istoria este plină de evenimente și realizări; noul, care nu a mai existat niciodată, vine în lume. *„Iată, Eu fac toate lucrurile noi"* (Apocalipsa 21:5).

În cele din urmă, întregul Vechi Testament nu este altceva decât *„cartea genealogiei lui Isus Hristos, Fiul lui David, Fiul lui Avraam"* (Matei 1:1). Aceasta este era promisiunilor și a așteptărilor, timpul legămintelor și profețiilor. Nu numai că profeții au prezis viitorul. Evenimentele sunt, de asemenea, profeții. Întreaga această Carte este profetică, tipică, toată vorbește în simboluri ale împlinirii viitoare. Dar timpul așteptărilor a trecut. Promisiunea a fost împlinită. Domnul a venit pe pământ. El a venit să locuiască veșnic printre poporul Său. Istoria trupului și a sângelui s-a sfârșit. Istoria Duhului începe: *„Harul și adevărul au venit prin Isus Hristos"* (Ioan 1:17). Dar noul nu șterge vechiul. *Vetus Testamentum in Novo patet* [Vechiul Testament este revelat în Noul]. Și *patet* înseamnă literal „este revelat, începe, este împlinit". Prin urmare, cărțile sacre evreiești sunt sacre și pentru noul Israel al lui Hristos și nu trebuie respinse sau date la o

parte. Și ele sunt povești ale mântuirii, *Magnalia Dei* (ale lucrărilor lui Dumnezeu). Și ele mărturisesc despre Hristos. Nu trebuie transformate în colecții de citate (*loci theologici*) sau în parabole didactice. Trebuie citite în Biserică ca cărți de istorie sacră. Profețiile s-au împlinit, iar legea a fost depășită de har. Dar nimic nu a trecut. În istoria sacră, „trecut" nu înseamnă pur și simplu „trecut" sau „ceea ce a fost", ci mai presus de toate „ceea ce s-a întâmplat și s-a împlinit". Împlinirea este conceptul fundamental al Revelației. Ceea ce a devenit odată sacru rămâne sacru și sfânt pentru totdeauna. Este marcat cu pecetea Duhului. Și Duhul încă respiră cuvintele odată inspirate de El. Poate fi adevărat că în Biserică și pentru noi Vechiul Testament nu este mai mult decât o carte; căci Legea și Profeții sunt depășiți de Evanghelie. Noul Testament este, desigur, mai mult decât o carte. Noi înșine îi aparținem. Suntem poporul Noului Testament. Prin urmare, în Vechiul Testament primim Revelația în primul rând ca Cuvânt; mărturisim despre Duhul „care a vorbit prin profeți". Dar în Noul Testament, Dumnezeu ne vorbește prin Fiul Său, iar noi suntem chemați nu doar să auzim, ci și să vedem . *„Ceea ce am văzut și am auzit, vă vestim"* (1 Ioan 1:3). Mai mult, suntem chemați **să fim** în Hristos.

Plenitudinea Revelației este în Hristos Isus. Iar Noul Testament nu este mai puțin istoric decât Vechiul: istoria evanghelică a Cuvântului Întrupat, începutul istoriei bisericii și, în final, profețiile apocaliptice. Evanghelia este istorie. **Evenimentele istorice stau la baza oricărei credințe și speranțe creștine.** Baza Noului Testament nu este doar discursurile, învățăturile și poruncile, ci și evenimentele, faptele și faptele. Predica apostolică de la bun început, din ziua Rusaliilor, când Sfântul Apostol Petru a mărturisit ceea ce a văzut cu ochii săi (*„căruia suntem toți martori", martirii* Faptele Apostolilor 2:32) împlinirea mântuirii în Domnul Înviat, a avut un caracter istoric clar exprimat. Biserica se bazează pe această mărturie istorică. Tot ceea ce credem are o structură istorică și este exprimat în evenimente. Și aceasta este istorie sacră. Taina lui Hristos este că în El *„locuiește trupește toată plinătatea Dumnezeirii"* (Coloseni 2:9). Această taină nu poate fi înțeleasă doar pe plan pământesc - este implicată aici o altă dimensiune. Dar granițele istoriei nu au fost șterse, nu au devenit estompate; Trăsăturile istorice sunt clar vizibile în Sfânta Chip. Predica apostolică a fost mai presus de toate o poveste, o narațiune a ceea ce s-a întâmplat de fapt, *hic et nunc* „aici și acum". Dar s-a întâmplat ceva nou și extraordinar: *„Și Cuvântul s-a făcut trup"* (Ioan 1:14). Desigur, Întruparea, Învierea, Înălțarea la cer sunt fapte istorice nu chiar în

același sens și nu la același nivel ca evenimentele vieții noastre de zi cu zi. Dar ele nu sunt mai puțin istorice, nu sunt mai puțin reale. Dimpotrivă, sunt și mai istorice - sunt cu adevărat pline de evenimente. Evident, ele pot fi verificate doar prin credință. Dar asta nu le scoate din istorie. Credința deschide doar o nouă dimensiune, acceptă evenimentul istoric (*datum)* în întreaga sa profunzime, în realitatea sa completă și irefutabilă.

Evangheliștii și Apostolii nu erau cronicari. Nu era sarcina lor să descrie viața lui Isus zi de zi, an de an. Ei vorbeau despre viața și faptele Sale doar pentru a ne păstra chipul Său: un chip istoric, dar în același timp divin. Nu este un portret, ci mai degrabă o icoană; ci o icoană „istorică", chipul Domnului Întrupat. Credința nu creează valori noi; ea dezvăluie una – una durabilă. Credința însăși este un fel de viziune – „dovada lucrurilor nevăzute" (Evrei 11:1; Sfântul Ioan Gură de Aur explică *elenchos* [dovada] ca *opsis* [vedere]). Invizibilul nu este mai puțin, ba chiar mai real, decât vizibilul. *„Nimeni nu poate zice că Isus este Domn decât prin Duhul Sfânt"* (1 Corinteni 12:3).

Aceasta înseamnă că numai prin experiență spirituală se poate înțelege Evanghelia în toată plenitudinea și profunzimea ei. Însă ceea ce este revelat prin credință este dat în adevăr. Evangheliile au fost scrise în Biserică. Ele mărturisesc despre Biserică, fiind mărturii ale credinței și experienței sale. Dar asta nu le face să înceteze să mai fie narațiuni istorice și mărturii despre ceea ce s-a întâmplat de fapt în spațiu și timp. Dacă prin „credință" descoperim mult mai mult decât putem înțelege prin „sentimente", aceasta dovedește doar insuficiența completă a sentimentelor în înțelegerea lumii spirituale. Marea faptă a lui Dumnezeu Mântuitorul, intervenția Sa decisivă în cursul evenimentelor istorice s-a întâmplat de fapt. Nu ar trebui să separăm „evenimentul" și „sensul său" - ambele ne sunt date în realitate.

Biserica este custodele Revelației. Prin urmare, ea este primul și principalul ei interpret. Biblia păstrează și păzește Revelația; o păzește, dar nu o explică. Cuvintele omenești sunt doar semne. Sunt animate de mărturia Duhului. Nu vorbim acum despre indivizi luminați brusc de Duhul Sfânt, ci mai ales despre ajutorul neclintit al Duhului dat Bisericii, care este *„stâlpul și temelia adevărului"* (1 Timotei 3:15). Scriptura are nevoie de interpretare. Esența ei nu constă în cuvinte, ci în Mesaj. Iar Biserica este martorul veșnic numit de Dumnezeu pentru adevărul și sensul Mesajului, căci ea însăși aparține Revelației ca Trup al Domnului Înviat. Predicarea Evangheliei, proclamarea Cuvântului

lui Dumnezeu, este, fără îndoială, însăși esența Bisericii. Biserica stă ca martor. Dar această mărturie nu este doar o referință la trecut, nu doar o amintire, ci și o redescoperire, din nou și din nou, a Mesajului dat odată sfinților și păstrat de atunci prin credință. Mai mult, în viața Bisericii, Mesajul este veșnic reînnoit. Hristos Însuși, ca Mântuitor și Cap al Trupului Său, trăiește veșnic în Biserică și continuă lucrarea răscumpărării. Mântuirea în Biserică nu este doar anunțată și proclamată, ci se întâmplă iar și iar. Istoria sacră continuă. Dumnezeu face lucruri mărețe din nou. Magnalia Dei nu se limitează la trecut; ele continuă în Biserică și, prin Biserică, în lume. Biserica însăși este o parte integrantă a Mesajului Noului Testament. Biserica face parte din Revelație, istoria „Hristosului Întreg" (după cuvintele Fericitului Augustin, „totus Christus: caput et corpus" [întregul Hristos - Cap și Trup]) și a Duhului Sfânt. Sfârșitul Revelației, *telos-ul* său , nu a venit încă. Iar Noul Testament trăiește cu adevărat și pe deplin doar în experiența Bisericii. Istoria Bisericii este istoria răscumpărării. Adevărul Cărții este revelat și întărit pe măsură ce Trupul crește.

Istorie și Dogmă

În primul rând, este necesar să înțelegem că Biblia este o carte dificilă, *„o carte cu șapte peceți".* Nu devine mai ușoară odată cu trecerea timpului. Totuși, nu este vorba despre faptul că Biblia, de exemplu, este scrisă într-o limbă necunoscută sau conține cuvinte de neînțeles care nu pot fi descifrate. Dimpotrivă, dificultatea Bibliei constă în simplitatea ei uimitoare: secretele lui Dumnezeu sunt dezvăluite oamenilor obișnuiți în viața de zi cu zi, iar întreaga carte pare cumva prea umană. Chiar și Domnul Întrupat Însuși ni se apare sub forma unei persoane obișnuite.

Scripturile sunt *„inspirate de Dumnezeu",* sunt Cuvântul lui Dumnezeu. Ce este „inspirația Duhului", nu putem niciodată defini exact – este un mister. Este misterul comunicării lui Dumnezeu cu omul. Nu putem înțelege pe deplin cum anume „sfinții oameni ai lui Dumnezeu" au auzit Cuvântul Domnului, cum au putut să-l exprime în cuvintele propriei lor limbi. Dar chiar și în transmiterea umană răsună glasul lui Dumnezeu. Cuvântul lui Dumnezeu în cuvinte omenești: aici se află misterul și miracolul Bibliei. Oricum înțelegem „inspirația", nu putem să nu observăm acest lucru: Scriptura păstrează și transmite de fapt Cuvântul lui Dumnezeu în cuvinte omenești. Dumnezeu a vorbit omului; dar omul trebuia să-L asculte și să-L înțeleagă. „Antropomorfismul" este un semn inseparabil al unei

adevărate Teofanii. Și aceasta nu este o indulgență pentru slăbiciunea umană. Semnificația sa este mai degrabă că limbajul uman, în transmiterea Revelației Divine, nu-și pierde trăsăturile naturale. Pentru a transmite cu acuratețe Cuvântul Divin, nu trebuie să respingem limbajul nostru ca fiind „prea uman". Omul nu este măturat, ci transformat de inspirația divină. Supranaturalul nu distruge naturalul; *hiperfizin* nu înseamnă *parafizin* . Limbajul uman nu distorsionează sau nu diminuează slava Revelației și nici nu slăbește puterea Cuvântului lui Dumnezeu.

Cuvântul lui Dumnezeu poate fi reprodus cu fidelitate și acuratețe în cuvinte omenești. Cuvântul lui Dumnezeu nu se estompează atunci când sună omenesc. Căci omul este creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, iar această legătură „după asemănare" face posibilă comunicarea. De când Dumnezeu l-a onorat pe om prin comunicare, cuvântul uman însuși **a fost transformat** , a dobândit o nouă profunzime și putere. Duhul lui Dumnezeu respiră în structura vorbirii umane. Astfel, omul a putut să-L numească pe Dumnezeu și să vorbească despre El. Teologia a devenit posibilă - *theologia,* adică *logos peri Theou* (cuvânt despre Dumnezeu). Strict vorbind, teologia a devenit posibilă doar prin Revelație. Este un răspuns uman către Dumnezeu, care a vorbit primul. Este un răspuns al omului către Dumnezeu, care i-a vorbit, ale cărui cuvinte omul le-a auzit, le-a păstrat și acum le scrie și le repetă. Desigur, acest răspuns este imperfect. Teologia este mereu în mișcare. Dar baza și punctul de plecare sunt întotdeauna unul: Cuvântul lui Dumnezeu, Revelația. Teologia mărturisește mereu despre Revelație. Ea mărturisește în diferite moduri: prin credință, dogmă, sacramente și simboluri. Și, într-un fel, răspunsul principal este însăși Scriptura – sau, mai degrabă, este atât Cuvântul lui Dumnezeu, cât și răspunsul omului: Cuvântul lui Dumnezeu transmis prin răspunsul de credință al omului. În orice transmitere a Cuvântului lui Dumnezeu în Scriptură, există întotdeauna o parte din interpretarea umană. Aceasta este inevitabil, într-o oarecare măsură, „condiționată de situație". Și se poate omul detașa de condițiile sale umane?

Biserica a prezentat și sistematizat Mesajul Scripturii în diverse moduri și mijloace, dar mai ales în dogme. Credința creștină s-a dezvoltat și a crescut într-un sistem de credințe și convingeri. În orice astfel de sistem, structura interioară a Mesajului este adusă în prim-plan, iar toate pozițiile particulare ale credinței sunt rigid legate între ele. Desigur, avem nevoie de un sistem; în călătoriile noastre avem

nevoie de o hartă. Dar pentru a desena o hartă avem nevoie de un loc. Fiecare sistem de dogme este construit pe Revelație. Este de o importanță capitală faptul că Biserica nu a considerat niciodată dogma ca un substitut pentru Revelație. Ele au mers mână în mână: ideile principale ale Mesajului, exprimate în formă abstractă în dogme și credințe, și documente individuale referitoare la un punct sau altul al Revelației. Putem spune că avem de-a face cu Dogmă și Istorie.

Însă iată întrebarea: cum și în ce măsură poate fi istoria închisă în dogmă? Aceasta este principala problemă a hermeneuticii teologice. Ce este interpretarea **teologică** a Bibliei? Cum putem construi o schemă unitară dintr-o multitudine de mărturii diverse care au apărut de-a lungul a sute de ani? Biblia este una, dar conține cele mai diverse scrieri. Nu avem dreptul să închidem ochii în fața acestui lucru. Soluția depinde în cele din urmă de concepția noastră despre istorie, de viziunea noastră asupra timpului. Cel mai ușor lucru este să uităm pur și simplu de cursul istoriei și de diferențele dintre epoci. Această ispită a bântuit creștinismul încă din cele mai vechi timpuri. Toate interpretările alegorice sunt înrădăcinate în ea: de la Filon din Alexandria și Pseudo-Barnaba până la alegorismul înviat al vremurilor post-Reformă. Aceasta este ispita eternă a tuturor misticilor. Biblia este privită ca o carte de parabole sacre, scrisă într-un limbaj simbolic special, iar sarcina exegezei este de a dezlega sensul ascuns, de a descoperi Cuvântul Veșnic ascuns sub diverse învelișuri. Adevărul și perspectiva istorică sunt deplasate în acest concept. Specificitățile istorice nu sunt nimic mai mult decât o ramă de tablou, imagini poetice. Totul are ca scop găsirea unor sensuri **eterne** . Întreaga Biblie se transformă într-o colecție de exemple instructive și simboluri misterioase care indică un adevăr atemporal. Dar nu este oare Adevărul lui Dumnezeu unul și etern? Cu o astfel de abordare, este firesc să căutăm dovezi ale tuturor celor mai importante dogme și credințe creștine în Vechiul Testament. Cele două Testamente par să se contopească într-unul singur, atemporal, diferențele lor esențiale fiind șterse. Pericolele și neajunsurile unei astfel de abordări hermeneutice sunt evidente și nu necesită o explicație detaliată.

Singura salvare reală de la această ispită este restaurarea sensului istoriei. Biblia este **istorie** , nu un sistem de credințe și nu poate fi transformată într -o *summa theologiae* . Dar nu este istoria credinței umane, ci a Revelației Divine. Și întrebarea principală rămâne fără răspuns: de ce avem nevoie atât de Dogmă, cât și de Istorie? În ce scop și de ce le păstrează Biserica pe amândouă? Cel mai ușor și mai

nesatisfăcător răspuns este acesta: Scriptura este o înregistrare exactă a Revelației, iar orice altceva nu este mai mult decât o notă de subsol. Desigur, o notă de subsol nu are autoritatea unui text. Există un oarecare adevăr în această opinie, dar aici ne confruntăm imediat cu o nouă dificultate: de ce nici măcar etapele ulterioare ale Revelației nu le-au depășit pe cele anterioare? De ce avem nevoie de lege și de profeți în Noul Testament al lui Hristos și sunt ei într-un fel nu mai puțin semnificativi decât Evanghelia și celelalte cărți ale Noului Testament? Sunt ca capitole diferite ale unei singure Cărți. Căci este sigur că sunt incluse în canonul Scripturii nu doar ca documente istorice, ci ca capitole dedicate etapelor istoriei deja trecute. Acest lucru se aplică în special Vechiului Testament. *„Căci toți prorocii și Legea au prorocit până la Ioan"* (Matei 11:13). De ce și în ce scop păzim Legea și prorocii? Cum să folosim Vechiul Testament în Biserica lui Hristos?

În primul rând, ca istorie. Dar aceasta este istorie sacră – istoria nu a credințelor umane și a dezvoltării lor, ci a faptelor mărețe ale lui Dumnezeu. Și aceste fapte nu sunt intruziuni accidentale ale lui Dumnezeu în viața omului. Aceasta este o legătură și o unitate misterioasă cu omul. Prin faptele Sale, Dumnezeu a condus poporul ales către cel mai înalt scop – către Hristos. Primii pași ai căii sunt, cum s-ar spune, reflectați sau conținuți în cei următori. Aceasta este o lungă acțiune a lui Dumnezeu, ținută laolaltă de un singur scop. Așa-numita „interpretare tipologică" se bazează pe acest concept. Terminologia Părinților Bisericii pe această temă este destul de vagă. Dar a existat întotdeauna o distincție clară între cele două sisteme sau abordări. Una dintre metodele exegetice este alegorismul. Alegoristul lucrează în principal cu texte: „în spatele literei" și „sub literă" a Scripturii, el caută adevăratul sens ascuns al episoadelor, frazelor și chiar al cuvintelor individuale. Tipologul interpretează nu atât textele, cât evenimentele. Aceasta nu este doar o metodă filologică, ci și una istorică. Tipologul caută, fundamentează și arată corespondența internă a evenimentelor din ambele Testamente. El nu caută „paralele" sau asemănări. Și nu fiecare episod al Vechiului Testament are un corespondent în Noul. Dar evenimentele principale ale Vechiului Testament sunt „tipuri", prototipuri ale evenimentelor principale ale Noului Testament. Aceste corespondențe sunt de origine divină: sunt, ca să spunem așa, etape ale unui singur proces răscumpărător, condus de Providență.

În acest sens, tipologia a fost folosită de Apostolul Pavel (deși a numit-o alegorie: *„Aceasta este o parabolă”* - Gal. 4:24). În spatele tuturor faptelor lui Dumnezeu există un singur scop, care ne-a fost pe deplin revelat în Hristos. Fericitul Augustin vorbește foarte precis despre aceasta: „Trebuie să căutăm taina nu numai în cuvânt, ci și în evenimentul în sine” (Comentariu la Psalmul 68, cuvântul II, 6). Hristos a fost „taina” Vechiului Testament nu numai pentru că Moise sau profeții „au vorbit despre El”, ci mai presus de toate pentru că întregul curs al istoriei sacre, îndrumat de Dumnezeu, a tins spre El. Și în acest sens El a fost împlinirea tuturor profețiilor. Prin urmare, Vechiul Testament poate fi înțeles și tainele sale revelate numai în lumina lui Hristos - ele sunt revelate prin venirea Celui „care trebuie să vină”. Adevăratul sens profetic al profețiilor este clar vizibil doar, ca să spunem așa, în retrospectivă, după împlinirea lor. O profeție neîmplinită este întotdeauna obscură și misterioasă (așa cum sunt profețiile Apocalipsei, care urmează să se împlinească *„la sfârșitul timpurilor”*) . Dar asta nu înseamnă că dăm în mod arbitrar un sens nou unui text vechi; acest sens era deja acolo, deși într-o formă ascunsă. Când, de exemplu, noi, împreună cu Biserica, îl identificăm pe Pruncul Suferind al lui Isaia cu Hristosul cel Răstignit, nu aplicăm pur și simplu o viziune din Vechiul Testament unui eveniment din Noul Testament, ci dezvăluim sensul viziunii în sine, deși în vremurile dinainte de Hristos nu putea fi pe deplin revelat. Ceea ce era doar o viziune („preștiință”) a devenit un fapt istoric.

Există o altă întrebare extrem de importantă. Pentru alegorist, „imaginile” pe care le interpretează sunt reflecții ale unui prototip etern sau chiar imagini ale unui „adevăr” etern și abstract. Ele indică spre ceva atemporal. Tipologia, însă, este îndreptată spre viitor. „Tipurile” sunt anticipări, prototipuri, „prototipul” lor abia urmează. Astfel, tipologia este o metodă mai degrabă istorică decât filologică. Presupune și include realitatea istoriei, condusă și îndrumată de Dumnezeu. Este legată organic de ideea Legământului. Trecutul, prezentul și viitorul sunt legate de unitatea Scopului Divin, iar acest Scop este Hristos. Prin urmare, tipologia are în primul rând o semnificație cristologică (aceasta include Biserica ca Trup și Mireasă a lui Hristos). Desigur, în practică este imposibil să se mențină un echilibru exact. Chiar și la Părinții Bisericii, tipologia este uneori combinată cu abateri în alegorie și creșteri ale interpretărilor alegorice, în special în predicile și rugăciunile lor. Este important, însă, ca în tradiția catehetică a Bisericii Primare, axată pe sacramente, echilibrul să fie întotdeauna păstrat. Aceasta este tradiția Bisericii, iar abaterile

de la ea trebuie atribuite mai degrabă particularităților gândirii sau bogatei imaginații a fiecărui fiu al ei. Biserica, în sobrietatea sa, este istorică. Sfânta Scriptură este citită în Biserică împreună cu mărturisirea de credință (adică sistemul dogmelor), pentru a le reaminti credincioșilor de temeiul și fundamentul istoric al credinței și speranței lor.

Fericitul Augustin susținea că profeții vorbeau despre Biserică chiar mai clar decât despre Însuși Mesia, adică despre Hristos (în ps. 30; *enarratio* , 2. ML., 36, 244). Într-un fel, acest lucru este natural: la urma urmei, Biserica exista deja. Israel, poporul ales, poporul Legământului, era mai mult o Biserică decât o națiune, așa cum sunt alte națiuni. *Ta ethni* , *nationes* sau *gentes* - acești termeni strâns înrudiți sunt folosiți în Biblie (și mai târziu) doar în raport cu păgânii, în contrast cu națiunea sau poporul singular care a devenit și el (și mai presus de toate) Biserica lui Dumnezeu. Legea a fost dată lui Israel ca Biserică. Ea a îmbrățișat întreaga viață umană - atât „seculară", cât și „spirituală" - căci toată existența umană trebuie să fie reglementată de precepte divine. Împărțirea vieții în „seculară" și „spirituală" este, strict vorbind, nefondată. În orice caz, Israelul era o comunitate de credincioși divin stabilită, uniți prin Legea lui Dumnezeu, adevărata credință, riturile sacre și preoția - toate aceste elemente le găsim în definiția tradițională a Bisericii. Vechiul Testament s-a împlinit în Noul, legământul a fost restaurat, iar Vechiul Israel a fost alungat în necredința sa absolută; nu a cunoscut ziua cercetării sale. Adevărata continuare a Vechiului Testament este posibilă numai în Biserica lui Hristos (apropo, să ne amintim cum sună aceste cuvinte în ebraică: Biserica este *kahal* , Hristos este *Mesia*). Ea este adevăratul Israel, Israel *kata pneuma* [în spirit]. Prin urmare, chiar și Sfântul Iustin a respins cu fermitate opinia că Vechiul Testament leagă Biserica și sinagoga. El credea exact opusul. Toate pretențiile evreiești trebuie respinse; din moment ce evreii nu cred în Isus Hristos, Vechiul Testament nu le mai aparține. Nimeni nu mai poate revendica dreptul la Moise și la profeți decât dacă este cu Isus Hristos. Căci Biserica este Noul Israel și singura moștenitoare a tuturor vechilor promisiuni. În aceste distincții riguroase, primii apologeți creștini afirmă un principiu hermeneutic nou și important. Vechiul Testament trebuie citit și interpretat ca o carte a Bisericii. O carte **despre** Biserică, am putea adăuga.

Legea a fost depășită de Adevăr (aceasta a fost împlinirea ei) și abolită. Nu mai este nevoie să se impună poveri grele noilor convertiți. Noul

Israel are propria sa constituție. Această parte a Vechiului Testament a devenit învechită. Era în esență „condiționată situațional" – nu atât într-un sens istoric relativ, cât într-un sens profund providențial. Domnul a creat sau a început o nouă etapă a răscumpărării, o nouă fază în lucrarea sacră a mântuirii. Tot ceea ce în esență aparținea etapei anterioare și-a pierdut semnificația – sau mai degrabă, și-a păstrat semnificația doar ca prototip. Nici Cele Zece Porunci nu fac excepție: ele sunt depășite de „noua poruncă". Vechiul Testament poate fi folosit acum doar în relația sa cu Biserica. Înainte de Întrupare, Biserica era limitată la un singur popor. Acum nu mai există diferențe naționale: nu există nici evreu, nici grec – toți sunt una în Singurul Hristos. Cu alte cuvinte, nu avem dreptul să smulgem unele momente din Vechiul Testament din cartea Bisericii și să le declarăm a fi modelul dat în Scriptură pentru viața noastră modernă. Vechiul Israel a fost o Biserică model, dar nicidecum un popor ideal. Se pot spune următoarele despre aceasta. Fără îndoială, putem extrage o mulțime de informații despre legislația socială din Biblie - acestea sunt incluse în Mesajul Împărăției care vine.

Putem învăța multe despre organizarea politică, socială și economică a evreilor de-a lungul veacurilor. Toate acestea ne pot fi de mare ajutor în discuțiile sociologice. Dar este greu de permis să căutăm în Biblie (adică în Vechiul Testament) un model etern, ideal de organizare politică sau economică potrivit pentru timpurile moderne - sau pentru orice alt timp și loc. Biblia conține multe informații istorice. Dar acestea sunt lecții de istorie, nu de teologie. Fundamentalismul biblic nu este mai bun în sociologie decât în orice alt domeniu. Biblia nu este o autoritate în științele sociale mai mult decât este o autoritate în astronomie. Singura lecție sociologică care poate fi învățată din Biblie este faptul existenței Bisericii, Trupul lui Hristos. Dar nicio relatare biblică a unui lucru temporal nu poate fi considerată „mărturia Scripturii". „Mărturia Scripturii" se găsește doar în teologie. Aceasta nu înseamnă că nu se poate găsi și nu ar trebui să se caute îndrumare în viața practică în Biblie.

O astfel de căutare nu va fi „teologism". Și poate că lecțiile istoriei Vechiului Testament nu sunt fundamental diferite de alte lecții ale trecutului. În Vechiul Testament, este necesar să se facă distincția între etern și trecător („condiționat situațional"). Și mai presus de toate, trebuie să depășim limitele sale naționale. Altfel, s-ar putea să nu observăm ce este nou în Noul Testament. Înșuși în Noul Testament se face o distincție clară între istorie și profeție. Adevărata temă a

Bibliei nu sunt națiunile și societățile, nu cerul și pământul, ci Hristos și Biserica Sa. Vechiul Testament nu a fost prototipul unei națiuni aleatorii, ci al Noului Testament - Biserica Universală. Gardul național al Bisericii prefigurative este dărâmat „prin mântuirea tuturor". După Hristos, este posibilă o singură națiune - creștinii, *genus Christianum - tertium genus* [a treia națiune], conform vechii expresii. Nicio națiune nu poate, referindu-se la Scriptură, să prezinte pretenții sau să ceară privilegii. Diferențele naționale aparțin naturii și nu au nicio legătură cu harul.

Biblia este încheiată. Dar istoria sacră continuă. Canonul biblic include cartea profetică a Apocalipsei. Înainte este Împărăția viitoare, împlinirea finală a promisiunilor, așa că există profeții în Noul Testament. Întreaga viață a Bisericii este, într-un fel, o profeție. Dar după nașterea lui Hristos, însăși conceptul de viitor s-a schimbat *post natum creștin* . În Biserica lui Hristos, linia dintre prezent și viitor a căpătat un nou sens. Pentru că acum, Hristos nu este doar în viitor, ci și în trecut și în prezent. Acest lucru este extrem de important pentru o înțelegere corectă a Bibliei. Toate regulile și principiile hermeneutice trebuie reconsiderate în lumina acestei perspective escatologice. Dar aici ne confruntăm cu două pericole. În primul rând, nu există o analogie completă între Vechiul și Noul Testament; acestea sunt fundamental diferite și se raportează unul la celălalt ca „imagine" și „adevăr". Părinții Bisericii au învățat că Cuvântul lui Dumnezeu a fost revelat oamenilor treptat de-a lungul Vechiului Testament. Totuși, vechile Epifanii nu trebuie puse la egalitate cu Întruparea Cuvântului și să i se acorde aceeași semnificație, altfel Ispășirea va deveni o palidă alegorie. „Tipul" nu este nimic mai mult decât o umbră, o imagine, în timp ce în Noul Testament întâlnim evenimentul real. Noul Testament nu este doar o „imagine" a Împărăției care vine, ci este Împărăția însăși care a venit în lume. În al doilea rând, este prematur să vorbim despre „profeții împlinite", deoarece „vremurile din urmă" nu au venit încă și istoria sacră nu s-a încheiat. Este mai bine să spunem că profețiile au început să se adeverească. Acest lucru este mai biblic, deoarece punctul de cotitură al Apocalipsei este deja în trecut. „Ultimul" sau „noul" a intrat deja în istorie, dar sfârșitul nu a venit încă. Împărăția a început, dar nu s-a împlinit. Canonul strict al Scripturii în sine simbolizează completitudinea. Nimic nu poate fi adăugat Bibliei, căci Cuvântul lui Dumnezeu s-a făcut trup. Autoritatea noastră finală nu este o Carte, ci un Om Viu. Însă Biblia își păstrează autoritatea nu doar ca cronică, ci și ca o carte profetică, plină de secrete care indică spre viitor, spre sfârșitul istoriei.

Istoria sacră a Răscumpărării continuă. Acum este istoria Bisericii, care este Trupul lui Hristos. Duhul Mângâietor locuiește în Biserică. Nu există și nu poate exista un sistem complet de dogme în creștinism, căci Biserica este în continuă mișcare. Iar Biblia este păstrată în Biserică ca o carte istorică, chemată să le amintească credincioșilor de natura dinamică, „multiplicitatea și diversitatea" Revelației Divine.

Publicat inițial în: Revelation and Interpretation // Biblica Authority for Today / Ed. de *Alan Richardson* și *Wolfgang Schweitzer.* Londra–Philadelphia, 1951, pp. 163–180. Traducere bazată pe publicația: The Collected Works of Georges Florovsky. Vol. 1. Belmont, 1972.